

Tonga

Slavnosti domorodců k uvítání královny

(skleněný kolorovaný diapozitiv, 1923, 8,5 × 8,5 cm;
č. 427/9)

Na skleněném kolorovaném diapozitivu je vyobrazeno slavnostní shromáždění domorodců na Tonze. Stereonegativ na skleněném nosiči je mechanicky poškozen; skleněná deska je rozbitá a dochovala se jen její část, přibližně polovina. V této části je výrazná prasklina.

Na snímku jsou zachyceni obyvatelé Tongy sedící v širokém oblouku u královského paláce (není v záběru), jak čekají na zahájení oslav u příležitosti příjezdu a narození královny Salote Tupou III. Zajímavá je kompozice snímku. Ústředním objektem je domorodé obyvatelstvo sedící zády k fotografujícímu Danešovi, vedlejší motiv představuje královská kaple v pozadí a před ní seskupení Tonžané. Někteří z nich se chrání před slunečními paprsky slunečníkem. Skupinka osob vpředu nevytváří žádné pózy, jedná se o bezprostřední zachycení okamžiku. Danešův fotoaparát přitáhl pozornost jednoho chlapce, který hledí do objektivu. Tak jako většina zdařilých Danešových momentek je i tato do jisté míry statickým záběrem, zobrazujícím jen málo se pohybující objekty. Ve svém cestopise geograf dokonce popsal, jak se neúspěšně pokoušel vyfotografovat tančící domorodce.^a

Ruční kolorování fotografického obrazu je poměrně precizní, snímek se vyznačuje pestrobarevným vykreslením zejména prvků (osob) v pozadí. Domorodci v popředí jsou sladěti do bílých oděvů, část z nich oživuje záběr pastelovým svrškem. Světlé oblečení efektně kontrastuje s jejich tmavou pletí a trávínkem. Výběr barev pro kolorování snad do jisté míry odpovídá pokynům Daneše, který se rozpomenul na bílé či pestrobarevné oděvy zdejších obyvatel z doby svého příjezdu na Tongu.^b Jakýkoliv rozdíl barevného ztvárnění od reality není možné doložit, kolorováním ale získal záběr nepochybně na originalitě a atraktivnosti.

Představení země

Království Tonga se rozkládá přibližně na 170 různě velkých ostrovech s celkovou plochou jen 748 km². Největšími ostrovními skupinami jsou Tongatapu (s hlavním městem Nuku'alofa), Ha'apai a Vava'u. Tonžská metropole je současně nejzápadněji situovaným hlavním městem světa. Většina ostrovů jsou korálové atoly, některé jsou i sopečného původu. Podnebí je tropické s vydatnými srážkami, ovšem asi dvakrát méně častými než na Fidži. Severní ostrovy jsou postihovány ničivými orkány.

Slovo „Tonga“ znamená v několika polynéských jazycích „jih“ a značí, že Tonžané přišli do země ze Samoy. V důsledku míšení s Fidžijci je jejich pleť tmavší nežli u Havajců, Tahitánů nebo Maorů z Nového Zélandu.¹ Prvními Evropany, kteří se zde vylodili, byli již v roce 1616 Holanďané Willem Schouten a Jacob Le Maire, následovaní později Abelem Tasmanem. V roce 1773 pojmenoval souostroví mořeplavec James Cook jako Friendly Islands, protože se mu dostalo vřelého uvítání ze strany místních obyvatel.² O několik let poté zde vypukla známá námořní vzpoura, při níž byl nedaleko tonžských břehů vysazen do člunu spolu se svou posádkou kapitán lodi Bounty William Bligh. Na Tonze vládne od roku 1845 domorodá dynastie Tupou.³ Ačkoliv se země stala v roce 1900 britským protektorem,⁴ udržel si zde panovnický rod nadále určitý vliv. Jedinou ženou na trůně a současně nejdéle panujícím vládcem (bezmála 48 let) byla právě Salote Tupou III.⁵

Uvítání královny domorodci při příjezdu do města Nuku'alofa na ostrově Tongatapu

(skleněný kolorovaný diapozitiv, 1923, 8,5 × 8,5 cm; č. 427/2)

Snímek zřejmě Daneš vyfotografoval ještě z lodi. Z pohledu svrchu jsou zachyceni bíle odění muži stojící v zástupu po obou stranách dlouhé přístavní hráze. Další kordon osob se rýsuje v pozadí od ústí hráze a vede až ke královskému paláci. Pozitiv, který je evidovaný pod tímž číslem, se při bližším prozkoumání od obou skleněných desek (negativu a diapozitivu) v detailech liší. Na deskách není na rozdíl od pozitivu zachycen automobil odvážející královnu a hodnostáře po přístavním mole a také muž jdoucí prostředkem přístavní hráze (oboje v pozadí).^c

Průběh cesty

Cesta z fidžijské Suvy do hlavního města souostroví Tongy zabrala Danešovým dva dny. „Časně ráno za svítání propluli jsme mezi bludištěm korálových útesů a zakotvili na konci dlouhé přístavní hráze, vystavěné z korálového vápence v mělkém moři,“ napsal Daneš.⁶ Ihned po příjezdu se cestující stali svědky uvítání mladé královny Salote a byli poctěni pozváním na oslavu jejích třiadvacátých narozenin. Volné dopoledne využili Danešovi k poznání hustě obydleného ostrova. Zapůjčeným automobilem projeli několika osadami a stanuli před hlavním cílem ranní výpravy – starobylými megalitickými hroby tonžských králů (langi).⁷ Po návratu do hlavního města si nenechali ujít slavnosti domorodých kmenů na počest královny, které se staly vrcholem jejich pobytu na Tonze. Z tohoto důvodu Danešovi upustili od časově náročné

návštěvy dalšího megalitického monumentu, tzv. trilithonu.⁸ Jako královniny hosty je spolu s ostatními cestujícími z lodi provedl po části královského paláce manžel samotné panovnice a poté mohli Danešovi přihlížet několik hodin oslavám, „pestrému divadlu, které se opakovalo v rychle se střídajících, zásadně si podobných obměnách“.⁹ Po skončení slavností pospíchali na vyjížďku k vesnici Houma nedaleko jižního pobřeží a ve večerních hodinách vypluli z přístavu v městě Nuku'alofa na další cestu. Prudký déšť a vítr způsobily zpoždění téměř o celý den a cestujícím nebylo dovoleno vstoupit na hustě zalidněný ostrov Lifuka v souostroví Ha'apai. Teprve v Neiafu, hlavním městě ostrovní skupiny Vava'u, vystoupili Danešovi na břeh a společně s jedním americkým spulucestujícím se pokusili vylézt na místní vyvýšeninu. Téhož dne večer odpluli lodí směrem k Samojským ostrovům.

Megalitické náhrobky na ostrově Tongatapu

(skleněný kolorovaný diapozitiv, 1923, 8,5 × 8,5 cm; č. 427/13)

Snímek náhrobků dokládá Danešův zájem o zdejší starobylé památky. V záběru je část královské hrobky langi, která je pozůstatkem megalitické kultury. Aby vynikla velikost kamenných kvádrů, jsou před nimi vyfotografováni Božena Danešová a neznámý muž, pravděpodobně doprovod manželského páru. Ve srovnání se současností jsou monumenty daleko více obklopeny bujným porostem, který vyplňuje i velkou část snímku, což tehdejším návštěvníkům nepochybně ztěžovalo přístup. Ačkoliv šlo Danešovi v první řadě o zachycení velikosti navštívené památky, poskytuje nám fotografie i jinou informaci. Je to způsob oblékání žen (nejen) na cestách, které v této době stále podléhalo předepsaným pravidlům. Ani do náročnějšího terénu si tedy Božena Danešová neoblékla kalhoty, ale dlouhé, bílo-modré pruhované šaty, byť zjevně z lehčího materiálu. Pánský doprovod je oděn do společenského obleku, což nápadně kontrastuje s divokou přírodou.

Domorodci [jedoucí] ve vozíku k slavnosti do města Nuku'alofa

(pozitiv na papírové podložce, 1923, 13 × 16 cm; č. 427/11)

Fotografie ukazuje obyvatele cestující na oslavy do hlavního města. Daneš v záběru zachytil rodinu sedící na voze taženém mulou. Snímek zobrazuje spontánní okamžik. Vůz s osobami patrně stojí, neboť sám Daneš několikrát popsal problémy, které měl s fotografováním pohybujících se objektů. Záběr je dochován také na skleněném stereonegativu a kolorovaném diapozitivu.

Danešův zájem o zemi

Již cestou na lodi a posléze během oslav měl Daneš příležitost sledovat tonžskou královnu i její rodinu a ve svém cestopise jim pak věnoval náležitou pozornost. Po fyzické stránce vykres-

lil mladou panovnici jako dámu čokoládové pleti a velké postavy, oděnou střízlivě podle evropské módy. Již na lodi se chovala ke spolucestujícím přívětivě, ačkoliv k bělochům si udržovala jistý odstup, což Daneš vysvětloval obdobnými předsudky, s jakými hledí Britové na domorodce

s tmavou kůží. Královnu označil za velmi inteligentní a dobře vychovanou, byť s jistými rysy pohodlnosti aristokratů.¹⁰ Zpozdoroval, že královská rodina měla mnohem tmavší pleť nežli většina domorodého obyvatelstva na Tonze, což bylo podle Daneše dáno vysokým podílem melanéske krve, tudíž se patrně jednalo o potomky dobyvatelů z Fidži. Temné zabarvení pleti mělo být na Tonze v módě a příslušníci šlechtických rodů se světlejší kůží prý doposud užívali k jejímu ztmavení sazí jako líčidel.¹¹

Královský palác, respektive jeho přijímací místnosti, které měl geograf možnost si prohlédnout, popsal jako vkusně zařízené, zcela podle evropského stylu.¹² Neveřejná část zůstala návštěvníkům skryta, což Daneš vysvětlil tím, že poznání soukromého života královské rodiny by mohlo vyvolat u bělošských hostů určité nepatřičné názory a narušilo by dobré společenské styky. Navenek ovšem vystupovali členové panovnické dynastie podle evropských zvyklostí a vedli tak vlastně dvojí život.

Daneš pozorně sledoval průběh celé slavnosti. V cestopise uvedl, že se oslav účastnilo na 23 000 osob, což byla podle něj asi pětina obyvatelstva Tongy. Namísto sezení na verandě, kde byly pro bělošské návštěvníky vyčleněny řady sedadel, dal přednost procházení mezi houfy domorodců. Pozoroval, jak skupiny obyvatel postupně vzdávaly mladé královně hold dary, především hospodářskými zvířaty a plodinami. Následovaly tance a zpěvy. Nejprve předstoupili muži s válečnými tanci, které díky své umírněnosti připomínaly geografovi spíše sokolská cvičení nežli divokou haku, provozovanou na Novém Zélandu. Poté vystoupily mladé domorodkyně oděné do tradiční pestrobarevné látky z lýka (tapa) a ozdobené rostlinami a předvedly rytmický tanec se zpěvem. Další vystoupení se nesla v podobném duchu. „Zdalo se, jako by celý program byl zvláště uzpůsoben pro vznešený dvorský vkus, aby nic nerušilo důstojnost slavnosti a nemohlo snad dáti záminku k pohoršení pro příliš upjaté evropské dámy nebo přetnostné misionáře.“¹³

Místní polynéske obyvatelstvo bylo Danešovi nadmíru sympatické. S určitým obdivem

sledoval jejich mohutnou, avšak velmi souměrnou postavu. Upozornil, že mezi domorodci na Tonze panuje přísný společenský řád, který se ovšem hodně bělochů, mnohdy se povyšujících nad tonžské obyvatele, nesnažilo brát vůbec v potaz. Daneš poukázal na to, že sami Polynésané (a z nich nejvíce šlechta) byli velmi obezřetní při výběru Evropanů, kterým se rozhodli prokázat svou náklonnost.¹⁴

Během automobilových vyjížděk po několika osadách sledoval Daneš zdejší porost a hospodářství. Převládaly uměle vysázené plodiny jako kokosové palmy, citroníky nebo banánovníky. Prohlédl si vesnické domy a pozoroval činnost domorodců, ačkoliv většina dospělých osob odjela na slavnost. Přestože byl sváteční den, některé z žen pracovaly na výrobě tapy. Není pochyb o tom, že Daneš nahlédl i do vnitřku obydlí, kde ho upoutaly rozmanité rohože, chlouba zdejších interiérů.

Vesnický lid si mohl zdejší půdu pouze pronajímat, neboť pozemky vlastnila jen královská rodina, stát nebo dědičná šlechta. Po dosáhnutí šestnáctého roku věku získal každý Tonžan nárok na místo pro obydlí a na pozemek, který musel obdělávat. Ani cizinci včetně Britů si zde nemohli žádnou půdu zakoupit a pozemky byly bělochům pronajímány jen ve velmi malých plochách. Z tohoto důvodu nebyla Tonga příliš vhodnou zemí pro přistěhovalce. Hlavní vývozní plodinou byla kopra, která stála za neobyčejně příznivou ekonomickou situací země.

Nepochybně plánovaným cílem Danešovy cesty po Tonze byly pozůstatky megalitické kultury. Geograf si detailně prohlédl čtyřhranné mohutné komolé pyramidy, sestávající ze dvou stupňů, vystavěné snad jako hroby tonžských panovníků. Ve svém cestopise věnoval nemalou pozornost historii megalitických památek.¹⁵

Fotografický soubor

V průběhu krátké doby, kterou Daneš strávil na Tonze, se mu naskytla jedinečná příležitost poznat místní obyvatelstvo během oslav na počest tonžské královny. Většina jeho snímků se

tedy váže k této události. Fotografický soubor (inv. č. 427) je tvořen dohromady devíti záběry, dochovanými na skleněném negativu a diapo-
zitivu, tj. celkem 18 skleněnými deskami. Fo-
tografické desky nebyly poškozeny povodní. Pět
snímků je zároveň na pozitivu.

První záběr (č. 1) z tohoto souboru obsahuje
Danešem přefotografovanou známku s portré-
tem královny Salote.¹⁶ Další snímek je pohledem
na přístavní hráz s kordonem osob seřazených
k uvítání královny (č. 2). Dvakrát jsou zachyceni

domorodci chystající se na slavnost: skupinka
obyvatel stojící na trávníku před stromem (č. 10)
a rodina sedící na voze taženém mulou (č. 11).
Pohled na slavnostně shromážděné návštěvníky
u královského paláce máme na čtyřech záběrech
(č. 4, 7, 8, 9). Jeden snímek z fotografické řady
ukazuje megalitické hroby (č. 13).¹⁷ Na základě
předávacího seznamu ovšem víme, že z Tongy
původně existovalo minimálně 13 záběrů, z nichž
část byla uložena do dalších institucí. ■

1 SOLJAK, Philip L. Island Kingdom of Tonga, *Far Eastern Survey*, 1946, roč. 15, č. 15, s. 232.

2 Počáteční přátelství mělo údajně zastřít chystané přepadení, které bylo zmařeno Cookovým dřívějším odjezdem. Pojmenování již Tonze zůstalo.

3 Prvním králem byl George Tupou I., který vládl do své smrti v roce 1893. Po něm nastoupil jeho pravnuke George Tupou II. a od roku 1918 vládl jeho dcera Salote Tupou III.

4 Plnou nezávislost na Británii získala Tonga v roce 1970.

5 Salote Tupou III. byla nejstarší dcerou krále George Tupou II. a jeho druhé manželky Lavinie Veiongo. Na trůn nastoupila roku 1918 ve svých osmnácti letech, kdy již byla provdána za Tungí Mailefihio, syna předsedy tonžské vlády a přímého potomka dynastie králů Tongy z 15. století. Její choť působil od roku 1923 až do své smrti v roce 1941 jako předseda vlády. Manželé spolu měli tři děti. Blíže srov. např. LATUKEFU, Sione. Tonga after Queen Sālote. *The Journal of Pacific History*, 1967, roč. 2, s. 159–162; WOOD-ELLEM, Elizabeth. Queen Sālote Tupou of Tonga as Tu'i Fefine. *The Journal of Pacific History*, 1987, roč. 22, č. 4, s. 209–227.

6 DANEŠ, J. V. *Tři léta při Tichém oceánu*. II., s. 291–292.

7 Jedná se o přibližně čtvercové královské hrobky v podobě stupňovitých teras, jejichž okraje připomínají pyramidy a vnitřky mají rovnou plochu.

8 Ha'amonga'a Maui Trilithon je kamenná brána sestávající ze tří kamenných bloků. Její výška je asi 5 metrů.

9 DANEŠ, J. V. *Tři léta při Tichém oceánu*. II., s. 304.

10 Tamtéž, s. 258.

11 Tamtéž, s. 294.

12 „Není tu nevkusné smíšeniny domorodých památek s laciným evropským zbožím. Vše je zařízeno se střízlivým vkusem, jaký převládá v tradičních lepších domácnostech novozélandských nebo australských.“ Tamtéž, s. 303.

13 Tamtéž, s. 307.

14 Tamtéž, s. 307–308.

15 Tamtéž, s. 296.

16 Tamtéž, s. 310.

17 Srov. tamtéž, s. 298–303.

18 Vyjma tohoto záběru jsou všechny ostatní dochovány na negativu ve formátu stereo a současně na kolorovaném diapo-
zitivu.

19 Srov. též s reprodukcí v cestopise; tamtéž, s. 293.

a „Litoval jsem nesmírně, že momentní zařízení mého fotografického aparátu bylo již velmi nespolehlivé, takže nemohl jsem s úspěchem ofotografovat tančící tlupy v pohybu. Mám řadu fotografií částečně rozmazaných, nehodících se proto k reprodukcí.“ DANEŠ, J. V. *Tři léta při Tichém oceánu*. II., s. 307.

b „Na pobřeží bylo živo, chodily tu zástupy pestře oděných, tmavých domorodců a mezi nimi míhaly se bílé oděné postavy, tu jednotlivé, tu ve skupinách pobíhající.“ Tamtéž, s. 292.

c V NpM je dochován další Danešův snímek náhrobků tonžských králů a dále je zde uložen záběr na vesnická obydlí; oboje je v podobě kolorovaného diapo-
zitivu. Tyto fotografie jsou navíc otištěny v cestopise: tamtéž, s. 285, 305. Zde je navíc ještě jeden snímek, který není dochován ve fotografickém souboru inv. č. 427, zachycující příboj na pobřeží u Houmy se sedící Boženou Danešovou; tamtéž, s. 333.